

Türk Etnografyasının Araştırılmasında Saul Matveyeviç Abramzon'un Yeri ve Eserleri*

Dr. Ali Ünal

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sosyoloji Bölümü

ali_unal1983@hotmail.com

Öz

Etnografya, bağımsız tarih bilimi olarak XIX. yüzyılın ortasında şekillenir. Tarih bilimi içinde en genç alanlardan biri olan Kırgız etnografyasına ilişkin çalışmalar, XIX. yüzyılın yarısından itibaren Rus seyyahları, coğrafyacıları, misyonerleri tarafından toplanmaya başlanmıştır. XX. yüzyılın ortasından itibaren bağımsız bilim alanına dönüşmüştür. Kırgız etnografyasının gelişmesinde Saul Matveyeviç Abramzon, Klavdiya İvanovna Antipina, T. D. Bayaliyeva, B. Alimbayeva, İmel Bakıyeviç Moldobayev, A. F. Burkovskiy, A. Cumagulov gibi pek çok seçkin bilim insanının katkısı büyüktür. Kırgız etnografyasında önemli bir yere sahip olan S. M. Abramzon, Kırgız etnografyası araştırmalarının temel kurucusu olarak bilinir. Kırgız etnografyası ve kültürünü inceleyerek sayısız eser yaratmıştır. Eserleri bu anlamda Kırgız etnografyasının özünü teşkil etmektedir. Özellikle 1926-1950 yılları arasında Kırgızistan'da yürütülen etnografik bilimsel araştırmalar S. M. Abramzon'un adıyla anılır. Kırgızların ve diğer Türk soylu halkların arasındaki ortak etnografik unsurları barındıran tahliller içeren araştırmaları da bu bilim insanının değerini bir kat daha arttırmaktadır. Çalışmaları her ne kadar dönemin koşullarına göre yürütülse de Kırgız ve diğer Türk halklarının sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapıları hakkında muazzam ve örnek çalışmalar ortaya çıkardığı gerçeği kendini alenen göstermektedir. Söz konusu makalede, S. M. Abramzon'un çalışmaları, hayatı ve ana kaynak niteliği taşıyan bazı eserlerinin etnografik tarih yazımı açısından önemi üzerinde durularak analizi yapılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: S. M. Abramzon, Türk etnografyası, Kırgızlar ve Kırgızistan, tarih yazımı.

The Place and Works of Saul Matveyevich Abramzon in the Research on Turkic Ethnography

Abstract

Ethnography was shaped as an independent science of history in the XIX. mid-century. The first Kyrgyz ethnographic studies have begun to be gathered by Russian travelers, geographers and missionaries since the mid-XIX century, and since the middle of XX century it has become an independent scientific field. Saul Matveyevich Abramzon,

* T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu tarafından 1-5 Ekim 2018 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen XVIII. Türk Tarih Kongresi'nde tebliğ olarak sunulmuştur.

Klavdiya Ivanovna Antipina, T.D. Bayaliyeva, B. Alimayeva, Imel Bakiyevich Moldobayev, A. F. Burkovskiy, A. Zhumagulov and other scientists' contribution in the development of the Kyrgyz ethnography is great. S.M. Abramzon occupies an important place in the history of Kyrgyz ethnography, and he is also considered its founder. Ethnographic scientific research, which was carried out in the Kyrgyzstan region between 1926 and 1950, is referred to the name of S. M. Abramzon. In particular, his works that include such topics as common ethnographic elements among Kyrgyz and other Turkic peoples increase the value of this scientist even more. Although his works are carried out according to the conditions of the period, it does not remove the fact that Kyrgyz and other Turkic peoples have enormous and eloquent labor in their social, political, economic and cultural structures. In the report, it was attempted to make an analysis based on the work and life of Abramzon, as well as his works that were considered as the main source in terms of writing ethnographic history.

Keywords: S. M. Abramzon, Turkic ethnography, Kyrgyz people and Kyrgyzstan, history writing.

GİRİŞ

Türk soylu halkların etnografyasının araştırılmasında Leningrad'daki *Büyük Petro Rusya Bilimler Akademisi Antropoloji Etnografya Müzesi (Kunstkamera)* ve *SSCB Bilimler Akademisi Nikolay Nikolayeviç Mikluho Maklay Etnografya Enstitüsü* önemli bir yere sahiptir (İts, 1991, s. 31; Busıgın, 2001, s. 6-10). Farklı zamanlarda Leningrad'da çalışan İvan İvanoviç Zarubin, Anna Leonidovna Troitskaya, Nikolay Andreyeviç Kislyakov, Elena Mihhaylovna Peşerova, Edit Gustavovna Gafferberg, Klavdiya Leontyevna Zadihina, Mariya Vasilyevna Sazonova vs. bilim insanları kurumun önde gelen şahsiyetlerindedir. Saul Abramzon da Leningrad etnografyasının en parlak temsilcilerinden biri olarak görülmektedir (Reşetov, 2001, s. 142-148).

Kırgızların etnografik yönden araştırılmasına ilişkin çalışmalar XIX. yüzyılın ikinci yarısında ivme kazanmıştır. Özellikle XIX. yüzyılın ilk yarısına ait etnografik kaynakların ortaya çıkmasında Rus askeri diplomatı ve doktor olan Faddey Karloviç Zibberşteyn (1825) yazıları, ilk defa Tyan Şan'da bulunan bilim insanı ve seyyah Pyotr Petroviç Semenov Tyan Şanskiy ile Çokan Velihanov'un Kırgızlar hakkındaki değerli bilgileri önemli yer tutar (Abramzon, 1990, s. 17).

Kırgızistan'ın Çarlık Rusya'nın hakimiyetine girmesi sonrasında Kırgızlara dair etnografik çalışmalar süreklilik göstermekle birlikte etnografik araştırmaların uygulama aşamasında yeterli hazırlıkların yapılmadığı veya Kırgızların kültür ve yaşantısını sistematik şekilde gözlem yapabilecek kimselerden mahrum olarak sürdürüldüğü anlaşılır. Toplanan bilgiler, çoğu zaman tesadüfi, yüzeysel ve birbirinden bağımsız, dağınık ve karmaşık verilmiştir. Dönem içinde Rus bilim insanları ve bağımsız gözlemcilerin ortaya koyduğu eserler fazla olmamasına rağmen yapılan araştırmalar daha sonraki pek çok etnografik çalışmaya temel oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışmalar arasında Vasili Radlof, Nikolay Severtzov, Mihail İvanoviç Venukov, Grigoriy Semenov, Zagryajski, Nikolay İvanoviç Grodekov, Nikolay Aleksandroviç Aristov, Fedor Vladimiroviç Poyarkov gibi bilim insanlarının eserlerinden bahsedilebilir (Abramzon, 2013, s. 7).

Çarlık Rusya'nın bölgeye intisabından sonra Kırgızlara ilişkin boylara ayrılma, ekonomik hayat, sosyal ilişkiler, din, folklorik çalışmalar diğer konulara nispeten daha iyi tasvir edilmiştir. Maddi kültür, aile-evilik ilişkileri, ataerkil toplum unsurları, el sanatları, sanat ve halk yaşantısının farklı yönleri ise kesitler halinde verilmiştir. Her ne kadar bazı materyaller Kırgız hayatına ilişkin net bilgiler yansıtmaktan uzak, bilimsellik sonuçları sınırlı ve sığ, bu yönüyle yetersiz olduğu ileri sürülse de bahsi geçen dönem içinde toplanan bu bilgiler, Kırgız halkının 1917 Ekim devrimi öncesi etnografik açıdan araştırılıp irdelenmesinde, ana kaynakların tespit edilmesi ve tanınmasında, bir çok bilginin bilim dünyasına kazandırılmasında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Abramzon, 1990, s. 18).

1917 Ekim Devrimi sonrası Kırgızların etnografik yönden araştırılması yeni bir aşama kat eder. Etnografik materyallerin toplanmasıyla alakalı bir hayli ilerleme sağlanır. Öyle ki müzeler için koleksiyon toplama çalışmaları hayata geçirilir. Moskova, Leningrad ve Taşkent'in bilimsel kurumlarıyla Kırgızistan'ın kendi bünyesinde bulunan bir takım bilimsel zümreler faaliyetlerini birleştirir. Etnografik da gözlem ve sebepleri basit gerekçelere dayandırmadan ve sınırlandırmadan yazarlar; değerlendirme, sonuçlandırma ve tahlil yoluna giderler; çalışmaları araştırılan konuya böylece derinlik katar. Kırgızların sosyal

ilişkileri tahlil edilirken ayrıca Marksist-Leninist metodolojiden de istifade edilir. Tarihçi, sosyolog, filolog, ekonomist, sanatçı gibi uzmanlar araştırmalarında etnofrafik materyalleri kullanmaktan çekinmezler (Abramzon, 2013, s. 8).

Sovyet dönemindeki ilk etnografik bilimsel araştırmalar alanın uzmanı etnografların isimleriyle anılır. Bunlar arasında Nadejda Dırenkova, Fedor Arturoviç Fielstrup bulunur (Saul Abramzon Matveyeviç, 2014). Leningrad Etnografya Müzesi çalışanı da olan bahsi geçen bilim insanlarının eserleri çağdaş bilimsel kurallara uygun ele alınan ilk çalışmalar olmakla bereber bu yönüyle kendileri ilk Sovyet etnograflarıdır (Abramzon, 1990, s. 4).

1920'li yılların ikinci yarısında bilimsel araştırmalarda artış yaşanır olmasına karşın bilimsel araştırmaların çoğu etnografik amaç ve hedefleri gözetmekten uzaktır. Bu araştırmalar yalnızca sosyolojik ve sosyal ekonomik araştırmaları gaye edinmişlerdir. Etnografya ile doğrudan bağlantılı değerli bilgiler N. H. Kalemin, M. F. Gavrilov, P. İ. Kuşner, P. Pogorelskiy ve V. Batrakov gibi kimselerin araştırmalarında dikkati çekmektedir (Mametemin Kızı, 2017, s. 217). 1928 yılında *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi* tarafından Kırgızistan antropoloji-etnografya araştırmaları yürütülmüştür. Araştırma ekibinde yer alan etnograf A. S. Bejkoviç tarafından Kırgız tarımı ve hayvancılığı tüm hatlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır (Abramzon, 2013, s. 8).

Kırgızistan'da Sovyet idare kurulmasının ilk yıllarında 1927'de ülke müzesi, *Kırgızistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiserler Meclisi* bünyesinde 1928 yılında *Bölgesel Çalışmalar Bilimsel Araştırmalar Enstitüsü* açılır. Müzenin faal duruma geçmesiyle 1926 yılı itibariyle yerli bilim insanlarının destek ve gücüyle yapılan etnografik araştırmalar hız kazanmıştır. Halkının etnografyasına büyük ilgi duyan, bu yönde etnografik kayıtları toplayan Kırgız araştırmacıları arasında Belek Soltonoyev, Satar İlyasoviç İlyasov, Begimaalı Camgırçinov ve Bolot Murataliyeviç Yunusaliyev gibi kimseler bulunur (Abramzon, 1990, s. 19).

1943 yılı *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi Kırgız Şubesi* bünyesinde *Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü* açılır. Bu kurumun açılması etnografik araştırmaların genişlemesi ve yaygınlaşmasına imkân vermiştir. Bu doğrultuda 1946 yılından itibaren *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi Kırgız Şubesi*'nin girişimleriyle bir takım bilimsel geziler tertip edilmiş, Kırgız etnografyasına ilişkin çeşitli meseleler hakkında materyaller toplanmıştır. 1954 yılında *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi Kırgız Şubesi* bünyesinde *Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisi* teşkil edilmiştir. Akademinin *Tarih Enstitüsü*'nde arkeoloji ve etnografya alanında bilimsel araştırmalar yapılmış ve etnograflar yetiştirilmiştir. A. F. Burkovskiy, A. Cumagulov, L. T. Şinlo, K. İ. Antipina, K. Mambetaliyev, Z. L. Amitin-Şapiro, T. Bayaliyeva, M. Aytbayev, B. Alımbayeva gibi yerli etnograflar Kırgızların mesleki yaşamı, avcılık, maddi kültür, sanat, din, Kırgız kolhozcuları, çiftçilerinin yaşantısı ve kültürü, Dungan ve diğer bazı etnik grupların yaşantısı ve kültürü, bununla birlikte bibliyografyası hakkında araştırmalar yayımlanmış, telif eserler vücuda getirmişlerdir (Abramzon, 1990, s. 19).

Kırgızistan'ın etnografyası bazı yönleriyle tarihçilerin (K. Üsönbayev, D. Aytmambetov vs.), dilci ve filologların (K. K. Yudahin, İ. A. Batmanov, B. O. Oruzbayeva vs.), sanat bilimcilerin (V. S. Vinogradov, C. Ümötaliyeva vs.), filozofların (B. Amanaliyev vs.) eserlerinde aksettirilmiştir. K. K. Yudahin tarafından hazırlanan "Kırgızsko-Russkiy

Slovar" (Kırgızca-Rusça Sözlük) Kırgız etnografyasının araştırılmasında temel kaynaklardan biridir (Abramzon, 2013, s. 9).

Kırgızistan ve Kırgızlar hakkında etnografik araştırmalar günümüze kadar süregelmiştir. Kaken Mambetaliyev, Ömürkul Karayev, Yuliy Sergeyeviç Hudyakov, İmel Moldobayev, Abılabek Asankanov, Remi Dor, Hu Çjenhua, Anvar Baytur, Vitor Yakovleviç Butanayev, Amantur Akmataliyev, Olcobay Karatayev, Aydarbek Köçkünov, Ç. K. Ömürbekov, Amantur Caparov, Bilal Çınıbayev, Şaylobubu Akmoldoyeva, Gülzura Cumakulova, Ayşat Botobekova gibi bilim insanları Kırgız etnografyasına ilişkin özgün çalışmalar ortaya koymuşlardır (Kırgız Etnografı, 2018).

Çarlık Rusya'nın bölgeye hakimiyetiyle kendini göstermeye başlayan Kırgız etnografya bilimi Sovyetler Birliği döneminde şekillenerek gelişmiştir. Bahsi geçen dönemler içerisinde Rusya'nın farklı bilim insanları ve çalışanları bu sürece büyük katkı sağlamışlardır.

Saul Matveyeviç Abramzon

Türk (özellikle Kırgız) etnografyasına büyük katkısı olan Saul Matveyeviç Abramzon 5 Temmuz 1905 tarihinde Orel vilayetinin Dmitrovsk şehrinde saat ustası bir esnafın ailesinde dünyaya gelmiştir (Abramzon, 2013, s. 3-4). Bazı kaynaklarda adı Saul Mendeleviç Abramzon olarak da geçmektedir (Abramzondun Kırgız Tarihine Arnalğan Emgekteri, 2014). Babası Mendel Abramzon, annesi Raisa Grigoryevna Fayn'dır. 1916 yılında Karaçarov şehrindeki erkekler gimnaziyasına kaydını yaptırmış, babasının vefatı üzerine doğup büyüdüğü Dmitrovsk şehrine geri dönmek zorunda kalmıştır. 1922 yılında Sovyet okulunun İkinci basamağını bitirmiş, o yıl *Leningrad* (Bugünkü Sankt Peterburg) *Ziraat Enstitüsü*'ne kayıt olmuştur. 1924 yılında buradan tasdiknamesini alarak *Leningrad Devlet Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Etnografya Bölümü*'ne geçmiş, 1926 yılında buradan mezun olmuştur. Lev Yakovleviç Şternberg, Vladimir Germanoviç Bogoraz, Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç ve Sergey Yefimoviç Malov gibi meşhur etnografı ve Türkologlardan eğitim almıştır (Reşetov, 2001, s. 142).

Saul Abramzon öğrencilik yıllarında kendi girişimleriyle iki defa etnografik araştırmalara katılmıştır. Bunlardan ilki 1924'de Yaroslavl vilayetinin Poşehono Volodarskiy uyezinde, ikincisi ise 1925'de Kırgız Özerk Bölgesi Karakol okrugundadır. Saul Abramzon'un bilimsel araştırma ve çalışmalarının esası Kırgızistan'la ilintilidir. *Kırgızistan Bilimsel Komisyonu*'nun daveti üzerine çalışmalarda bulunmak üzere 1926 yılında Kırgızistan'a gelir. Çalışma hayatına önce bölge müzesi memuru olarak başlar. Sonrasında *Kırgızistan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti Halk Komiserleri Meclisi Bölgesel Bilim Araştırma Enstitüsü* müdür yardımcısı, akabinde enstitünün "İnsan" kürsüsü başkanı olmuştur. Ayrıca Devlet Müzesi Bilimsel sekreteri olarak görev yapmıştır. 1927'de *Kırgızistan Bölge Bilimi Müzesi*'nin, 1928'de *Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiserliği Meclisi*'ne bağlı bölge bilimine yönelik *Bilimsel Araştırma Kurumu*'nun kurulmasına katkısı olmuştur. Saul Abramzon *Kırgızistan Halk Eğitim Komiserliği Şarkiyat Enstitüsü* müdür vekili olarak çalışmış, 1931 yılında buraya müdür olarak atanmıştır (Stalbekova, 2017). 1931 yılında hayat koşullarına bağlı olarak Leningrad'daki *Miklukho-Maklay Nikolay Nikolayeviç Antropoloji ve Etnografya Enstitüsü*'ne tayin edilir. *Orta Asya, Kazakistan ve Kafkasya Halkları Etnografya Bölümü*'ne hayatının sonuna kadar başkanlık yapar (Voropaeva, 2005, s. 6-14). Meşhur etnograf 1 Eylül 1977 yılında Rusya'nın Leningrad (Bugünkü St. Petersburg) şehrinde vefat etmiştir.

Abramzon'un Kırgızistan'daki Çalışmaları

Saul Abramzon'un Kırgız etnografyası alanındaki çalışmalarının 1925 yılında Isık Göl'e keşif amaçlı yapılan ziyaret sonrası başladığından daha önce bahsetmiştik. Bilim adamı bunu takiben 1926-1931 yılları arasında Isık Göl, Alay, Suusamır, Çong Kemin, Koçkor vadisinde etnografik materyalleri ve koleksiyonları toplama ve derleme çalışmalarıyla meşgul olmuştur. Bu çalışmalar yukarıda da belirtildiği üzere *Ülke Müzesi* ve *Bölgesel Çalışmalar Enstitüsü*'nün tertibinde ve kurumların başkanı olması sıfatı çerçevesinde yürütülmüştür. 1946-1948 yılları arasında Merkezi Tyan Şan'a ve Güney Kırgızistan'a (*Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi Etnografya Enstitüsü* ve *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi Kırgızistan Şubesi* ile birlikte yürütülür) yapılan etnografik araştırmalara başkanlık eder (Abramzon, 1948). 1950-1951 yılları arasında *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi* tarafından desteklenen Pamir-Fergana arkeolojik-etnografik bilimsel araştırmacının etnografya ekibine başkanlık yapmıştır. 1952-1955 yılları arasında yürütülen *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi* ve *Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisi* etnografileri ve folkloristlerinden oluşan ekibin başkanlığını yapan Abramzon tarafından, Kırgız kıştakları Darhan ve Çıçkan (Isık Göl) kolhozcularının yaşantısı ve kültürünü bütün yönüyle ele alan araştırma-inceleme çalışması kaleme alınmıştır (Abramzon, 1958). 1953-1955 yılları arasında *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi* ve *Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisi*'nce yapılan Kırgız arkeoloji-etnografyası çalışmalarının etnografya ekibine başkanlık eder. Söz konusu bilimsel gezi ve çalışmalar Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki Kırgızların yaşadığı tüm coğrafi sahayı içine almaktadır (Abramzon, 1956, 1954, s. 155-158).

Yukarıda bahsi geçen bazı bilimsel gezi ve çalışmalara Elena İvanovna Mahova, Klavdiya İvanovna Antipina gibi etnografiler faal olarak iştirak etmiştir. Toplamış ve derlemiş oldukları materyaller toplu olarak veya bireysel araştırma çalışması olarak yayımlanmıştır (Antipina 1962; Mahova 1959)¹. Saul Abramzon'a araştırmaları ve bilimsel gezileri sırasında pek çok yerli genç yardımcı olmuştur. Bunlar arasında C. Şükürov (1927), U. Abdulkaimov (1928), S. Tabışaliyev (1946), K. Kurmanov (1947), K. Dıykanov (1948, 1953), R. Rüstömova (1950), Z. Turdukulov (1951), A. Niyazov (1951), Ş. Bekeyev (1954), C. Kerimbekov (1955) gibi kimseler yer alır. Özellikle Kırgız yaşantısını iyi bir şekilde bilen Abdıkalık Çorobayev (1946, 1954), bilimsel gezi ve araştırmalara bir çok defa katılan Z. Belekova'nın (1948, 1952, 1953, 1954) şahsa büyük katkısı olmuştur. Bahsi geçen araştırma ve bilimsel geziler sayesinde mevcut olan tarihi, arkeolojik, folklorik bilgilerden faydalanan Saul Abramzon feodal yapı ve sosyalizme geçiş sürecinde Kırgız halk kültürünün değişim ve gelişim aşamalarını çeşitli yönlerden yorumlama imkanı bulmuştur. Bu konular üzerinde çalışılması ayrıca muallakta kalan bir çok meselenin tartışılmasında, gündeme taşınmasında ve yaklaşım geliştirilmesinde etkili olmuştur. Kırgız halkının "uruu" (boy) ve "uruk" (urug) ilişkisi, toplumsal yapısı, ideoloji, diğer halklarla olan münasebetleri bu konuların başında gelmektedir. Bu araştırma ve bilimsel gezilerin sonucunda pek çok makale, kitap bölümü ve monografi bilim dünyasının hizmetine sunulmuştur (Abramzon, 2013, s. 9).

¹ S. Abramzon ("Kırgızskoye Naseleniye Sintszyan Uygurskoy Avtonomnoy Oblasti KNR", TKAE, T. II, Moskova 1959) Kırgızların kuzey grubunun maddi kültür karakterini kaleme alırken E. İ. Mahova'nın toplamış olduğu ve üzerinde çalıştığı materyallere dayanır. Ayrıca "Kırgızlar" adlı çalışmanın "Maddi Kültür" adlı kısmını hazırlarken (Narodı Sredney Azii i Kazahstana, T. II, Moskova 1963, "Narodı Mira") E. İ. Mahova'nın bazı alan çalışmalarından da faydalanmıştır.

Abramzon'un Türk Etnografyasındaki Yeri

Saul Abramzon'un araştırmaları sonucunda 100'den fazla muhtelif çalışması ortaya çıkar. Bunlar telif eserler, makaleler, kitap tanıtımı, editörlük çalışmaları olarak dikkati çeker (İlgili çalışma listesi Ek 1'de verilmiştir)

1946-1947 ve 1953-1955 yılları arasında özellikle Abramzon'un başkanlığında Kırgızistan'da yürütülen etnografik araştırmalarda ağırlıklı olarak Kırgız etnik tarihi, kültürü, gelenek görenekleri, Manas Destanı üzerinde durulmuştur. Bu araştırmaların ortaya çıkmasında Kırgızlara yönelik bilgilerin az olması ve bilim adamları arasında bir takım tartışmalar etkili olmuştur. Bu minvalde 1953-1955 yılları arasında Kırgızistan genelinde hususi arkeolojik ve etnografik bilimsel geziler tertip edilmiştir. S. Abramzon'un başkanlığında oluşturulan etnografik ekip, Kırgızların oluşumu, menşei ve etnik yapısı hakkında değerli materyaller toplamıştır. Ele alınan zor ve tartışmalı konuları "Kırgızı i İh Etnogenetiçeskiye i İstoriko Kulturıye Svyazi" (Kırgızların Etnogenetik ve Tarihi-Kültürel İlişkileri) adlı çalışmasıyla noktalamıştır. Saul Abramzon'un temel bilimsel çalışması olan "Kırgızı i İh Etnogenetiçeskiye i İstoriko Kulturıye Svyazi" eseri yalnızca Kırgız etnografyasının değil aynı zamanda Türk halklarının etnografya araştırılmalarına katkı sağlayan önemli eser niteliğindedir. 1971 yılında Leningrad'da basılan 480 sayfadan oluşan "Kırgızı i İh Etnogenetiçeskiye i İstoriko-Kulturıye Svyazi" (Kırgızların Etnogenetik ve Tarihi-Kültürel İlişkileri) adlı eser Solmoorbek Tabışaliyev tarafından önsözünü kaleme alınarak 1990 yılında Frunze'de (Bugünkü Bişkek) tekrar yayınlanır.

Abramzon'un başlıca eserleri arasında şüphesiz 1946 yılında Frunze'de yayınlanan 123 sayfadan oluşan "Oçerk Kulturı Kirgizskogo Naroda" (Kırgız Halk Kültürü Denemesi); 1958 yılında Moskova'da neşredilen 324 sayfadan oluşan "Bit Kolhoznikov Kirgizskih Seleniy Darhan i Çıçkan" (Kırgız Köyü Darhan ve Çıçkan'ın Kolhoz Hayatı); Özellikle Kırgızistan'ın bağımsızlığı sonrası S. M. Abramzon'un 1970 yılına kadarki farklı dönemlerde yayımlanmış olduğu yapıtları esas alınarak herhangi bir değişiklik yapılmadan toplanan, Ömürkul Karayev'in önsözünü yazdığı 1999, 2013 yılında Bişkek'te basılan 895 sayfadan oluşan "Kırgız cana Kırgızstan Tarihı Boyunça Tandalma Emgekter" (Kırgız ve Kırgızistan Tarihine İlişkin Seçme Eserler) adlı derleme eseri bir takım eksikliklerine rağmen Kırgız etnografyası ve Türk soylu halkların etnografik özelliklerini yansıtmaları bakımından önemli bir yere sahiptir.

Saul Abramzon etnografya temelinde Kırgızların menşei, etnik tarihi, geleneksel ekonomisi, hayvancılık, aile ve aile ilişkileri, tarımcılık, maddi ve manevi kültür, dini görüşler, geleneksel oyunlar ve diğer yönleri derin ve çok boyutlu araştıran bilim adamıdır (Bayaliyeva, 2006, s. 48-54; Zoriktuyev, 2006, s. 55-58; Moldobayev, 2006, s. 59-66; Pirimbayeva, 2006, s. 77-90). Kırgız etnografyasını her yönüyle araştıran Saul Abramzon çalışmalarında yalnızca Kırgız menşei, etnik tarihi, maddi ve manevi harsı üzerinde durmamış, aynı zamanda Kırgızların diğer Türk dilli ve Güney Sibirya'da yaşayan halklar ile olan etno genetik ve etno kültürel ilişkilerine değinmiştir (Moldobayev ve Gogolev, 2006, s. 96-108; Kurılyev, 2006, s. 30-38). Saul Abramzon bu çalışmalarıyla Kırgız halkının aslına teşkil eden Orta Asya, Kazakistan, Güney Sibirya, Moğolistan Halk Cumhuriyeti halklarının pek çok kültürel kazanımlarını sentez yapılabileceği, zengin ve çok çeşitli kültür unsurlarının daha derinlemesine ve çok yönlü olarak öğrenilebileceği kanaatinde. Kırgız halkının komşu ve sınır ülke halklarıyla olan çok yönlü etnogenetik ve tarihi-kültürel ilişkilerini araştırmadan Kırgızların yaşantısını ve hayat tarzını, kültürel özelliklerini

çözümleme ve anlamının zor olacağını düşünmektedir. Bahsi geçen görüşleri ileri sürerken pek çok bilim insanının çalışmalarını dikkatle takip eder ².

Kırgız etnografyasının her yönüyle araştırılmasına büyük katkı sağlayan Saul Abramzon'un aynı zamanda 20. yüzyılın ikinci yarısında Kırgız etnografyasının temelini oluşturan tarihçi-etnograf zümresini yetiştirdiği görülmektedir (Karateyev ve Eraliyev, 2005, s. 5). Kırgızistan Devlet Pedagoji Enstitüsü (bugünkü Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi) Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğrencilerine bir yandan etnografya dersleri verirken diğer yandan bilimsel gezilerde geleceğin genç bilim adamlarına etnografik ve tarihi materyalleri toplama yöntemini öğretmiştir. Bu bakımdan Saul Abzamzon bilime dair tüm birikimini gençlere bırakmaya gayret ettiği, etnografya konusunda Kırgız kadrolarının yetişmesine büyük katkı verdiği söylenebilir. T. Bayaliyeva, A. Alımbayeva, K. Mambetaliyeva gibi kimseler dönemin genç bilim adamları arasında yer almaktadır. Genç bilim adamlarının ise hocaları olan Saul Abramzon'u takip ederek yaptığı çalışmalar Kırgız etnografyasının gelişmesine büyük ivme kazandırmıştır. Özellikle genç bilim adamları hocaları Saul Abzamzon'un başladığı fakat tamamlayamadığı ve etnografyanın güncel sorunları üzerinde genişçe durmuşlardır (Abramzon, 1990, s. 5).

Saul Abzamzon'un girişimleri ve çalışmaları sonucunda *Kırgız İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü* bünyesinde 1966 yılında yeni *Etnografya Bölümü* açılmıştır. Ayrıca bölümün bilimsel faaliyetlerini daima denetlemiş ve çalışanlara danışman olmuştur (Abramzon, 1990, s. 5). *Kırgız İlimler Akademisi El Yazmaları* bölümünde ve *Tarih Enstitüsü*'nde neşredilmeyi bekleyen eserleri, yazıları ve bilimsel gezilerde toplamış olduğu çalışmaları yer almaktadır. Yapmış olduğu çalışmalar bugün genç tarihçiler ve etnografalar tarafından az da olsa bilim dünyasına kazandırılmaktadır.

Saul Abzamzon müzeciliğin gelişmesine de önemli katkıları olmuştur (Vişnevetskaya, 2006, s. 67-76). Bu anlamda Kırgız müzeciliğinin gelişmesindeki mihenk taşlardan biri olarak ifade edilebilir. *Kırgız Milli Tarih Müzesi* inşası ve tarih fuarı toplantılarının başını çekmiştir.

Saul Abzamzon'a yapmış olduğu araştırma ve çalışmalar neticesinde bir çok onur belgesi, nişan ve madalya taltif edilmiştir (Asanov, 2006, s. 41-42).

Abramzon'a Yönelik Eleştiriler ve Taltifler

Saul Abramzon araştırma ve çalışmaları dolayısıyla dönemin koşullarında hem bir takım eleştirilere maruz kalmış hem de bir takım iltifatlara mazhar olmuştur. Dönemin Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komite'nin birinci sekreteri olan T. U. Usubaliyev parti faaliyetleri sırasında (1973) Saul Abramzon'un "Kırgızı i İh Etnogenetiçeskiye i İstoriko Kulturıne Svyazi" (Kırgızların Etnogenetik ve Tarihi-Kültürel İlişkileri) eserini sert bir şekilde eleştirmiştir. Bunun öncesinde yönetime yakın tarihçiler K. K. Orozaliyev, S. İ. İlyasov ve A. G. Zima gibi kimseler S. Abramzon'un eserindeki Kırgız halkının yapısının "parti" görüşü ile bağdaşmadığını belirterek suçlamalarda bulunmuşlardır ve bazı eksiklikleri ortaya koymuşlardır (Abramzon, 1990, s. 10). Bunların düşüncesine göre S. Abramzon'un yapıtındaki uruu-uruk araştırmaları gençleri birlik ve beraberlikten uzaklaştıracağı ve gençleri ayrılığa düşüreceğini ifade etmişlerdir (Azam Uulu, 2013).

² D. Aytmambetov'un "Kultura Kirgizskogo Naroda po Vtoroy Polovine XIX i Naçale XX vv." adlı kitabın neşredilmesi (Frunze 1967) Kırgız ve Rus halklarının tarih ve kültür ilişkilerinin ele alınmasında yazara kolaylık sağlamıştır.

Kırgızistan etnografyasına ve tarihine büyük katkısı olan Saul Abramzon hayatayken yapmış olduğu çalışmalar yönetim tarafından dönemin koşulları içinde sert eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir.

Saul Abramzon'un suçlanmasına sebep olan eserinde Sovyet Kırgızistan'ın parti yönetimi ve önde gelen bilim insanları nasıl bir eksiklik ve hata bulmuşlardır. Bu doğrudan Moskova'nın girişimiyle mi gerçekleşti gibi sorular akla gelmektedir? A. Barşay konuyla alakalı olarak:

"Bu tür eleştiri girişimleri Turdakun Usubaliyev ve Kırgızistan Komünist Partisi İdeoloji Bölümü'nün halkı zayıflatma siyasetinin bir tezahürüdür. Moskova'nın bununla alakası yoktur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlimler Akademisi Etnografya Enstitüsü saygın önde gelen uzmanlardan komisyon oluşturur. Komisyonun kararına göre: Saul Abramzon'un kitabı, ülkemizin ünlü etnograflarından birinin uzun yıllar süre gelen araştırmasıdır, bilimsel anlamda oldukça yüksek seviyededir. Kitapta tarih yazım ilkeleri gözetilmiştir. Etnografik olgular yazar tarafından toplumsal gelişimin esasını teşkil eden sosyal-ekonomik unsurlarla bağlantılı olarak ele alınmıştır" der (Azam Uulu, 2013).

Cengiz Aytmatov 10 Mart 1973'te Saul Abramzon'a hususi olarak kaleme aldığı mektubunda: *"...Müsterih olunuz Saul Abramzon Matveyeviç, Kırgız aydınları kendi değeri ve yorulmak bilmeyen mümtaz bilim insanı olarak size büyük saygı duyduğunu ve büyük itibar ettiğini sakın unutmayınız"* diyerek toplumun düşüncelerini dile getirmiştir. Bu mektubu alan Abramzon'un çok memnun kaldığı ifade edilir (Abramzon, 1990, s. 16).

Saul Abramzon bahsi geçen eserinin Kırgızistan'da siyasi ve ideolojik açıdan eleştirilmesine çok içerleyip üzüldüğü anlaşılmaktadır. Kızı Elza Kozlova Abramzon:

"Babam, Kırgız toplumundaki değişimlere ilişkin ortaya koyduğu bilimsel çalışmasından dolayı çok cefa çekti. Yersiz ve mesnetsiz isnatlardan çok rahatsız oldu ve zorlandı. Babam sabırlı bir insandır. Evde kimseye duygusunu belli etmezdi. Kitabının Kırgızistan'da eleştirilmesi ve itham edilmesinden sonra bir anda çöktü ve duyarsızlaştı. Kendisini odasına kapattı. Bu hadise kendisini derinden yaralamış ve ne yapacağını bilmez hale gelmiştir. Acısını içinde yaşadı ve kimseye göstermedi. Hiçbir şekilde şikayetçi olmadı ve bizimle bile içinde yaşadığı buhranı paylaşmadı" der (Azam Uulu, 2013).

Etnograf Amantur Caparov, Amramzon'un suçlanmasına ilişkin olarak:

"Burada o dönemki siyaset ve ideoloji etkili oldu. Kırgızların boy yapısı içinde yaşadığı ve boylara ayrıldığını söylemekle suçlanmıştır. Bunun eskinin kalıntısı olduğu bugün ulusun teşkil olduğunu böyle şeylerin olmadığıyla itham edilmiştir. Nitekim Abramzon bu meseleleri hiçbir şekilde siyasetle ilişkilendirmemiştir. Halkın sosyal yapısının özelliklerini aksettirmekte, halkın menşesini, ortaya çıkışını incelemek için boy ilişkileri ile yapılarını araştırmıştır. Kırgızlar ezelden beri "Balam, kaysı eldensing?" (Evladım kimlerdensin) şeklinde soru yöneltir. Örneğin "Sarıbağıstanım veya Solto'danım şeklinde boyunun adını ifade ederler. Bunu inkar etme parti yönetimi tarafından boşuna uğraştır. İddia edilen bu tür görüşlerin o dönem için herkes tarafından aynı şekilde karşılık gördüğü de söylenemez. Bunun böyle olmadığını bir takım aydınlar, Kırgız tarihiyle ilgilenen gençler ve bilim insanları bilmesine rağmen sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Zira Abramzon'un böyle söylemek istemediğini ima etmek bile suç sayılabildi" der (Azam Uulu, 2013).

Etnografya biliminin en önemli amaçlarından biri şüphesiz halkların etnik yapısının incelenmesi ve araştırılmasıdır. Mevcut sonuçlar hiçbir şekilde uruu-uruk arasında zıtlıkların ve ayrışmaların oluşmasına ortam hazırlamak amaçlı olmasa gerekir.

Saul Abramzon araştırmalarında Kırgızların Orta Asya, Güney Sibirya ve Merkezi Asya halklarıyla arasındaki etnogenetik, tarihi ve kültürel ilişkilerine geniş olarak yer vermiştir. Kırgız halkının geçim kaynakları, ekonomik yapısı, örf, adetleri, gelenek görenekleri, dini inançları gibi daha bir çok konu daha öncesinden ciddi anlamda yapılmayan araştırmalar üzerinde durmuştur. B. Cunusaliev bununla alakalı olarak: *“Eğer S. Abramzon’un çalışmaları olmasaydı pek çok etnografik materyal bugün bilim dünyasına kazandırılmamış olacaktı”* şeklinde görüş bildirir (Stalbekova, 2017).

Saul Abramzon’un kaleme aldığı eserlerini yüz de yüz kusursuz olduğu söylemek mümkün olmadığı gibi 1970 yılına kadar farklı dönemlerde yayımlanan çalışmaları o dönemki parti ideolojisinin etkisi altında, siyasete alet edilerek yazıldığını da göz ardı edilmemelidir. Arstanbek, Kalıgul, Moldo Kılıç gibi kişilerin eserlerinin reaksiyonel olarak tasvir edilmesi buna örnek teşkil etmektedir. Bilim adının bugün hayatta olması halinde bu tür görüşlerini yeniden tanzim edeceği de iddia edilmektedir (Abramzon, 2013, s. 3-4).

Saul Abramzon, çalışmalarında dönemin koşulları gereği veya inancından dolayı Ekim Devrimini Kırgız halkının kurtarıcısı olarak addetmiştir. Buna rağmen dönemin koşullarında gerek Kırgızların gerekse diğer Türk halklarının sosyo-kültürel yapıları üzerinde önemli çalışmalar ortaya koymuştur. Bu çalışmaları Türk halklarının sosyal hafızasının canlı kalmasında mühim bir görev üstlenmiştir. Bu bakımdan Abramzon’un eserlerindeki siyasî ve sübjektif düşünceler tahlil ve tenkit yoluna gidilerek hem Kırgız hem Türk kültür öğelerinin yeniden bilim dünyasına sunulması gerekmektedir (Karadovut ve Aksoy, 2004, s. 1-10).

SONUÇ

Saul Abramzon, Kırgız etnografyasının kurucusu olarak kabul görmekte, Kırgız halkına ilişkin ortaya koyduğu pek çok çalışma Kırgız etnografyasının özünü teşkil etmektedir.

Bilime dair tüm birikimini gençlere aktarmaya gayret eden bilim adamı Kırgız kadrolarının yetişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Kırgızistan'da bazı bilim kurumların açılmasında emeği geçmekle birlikte yapılan bilimsel çalışmaların yakinen takipçisi olmuştur.

Yapmış olduğu çok yönlü çalışmaları, bilimsel eserleri bugün dahi sosyal bilimcilerin araştırmalarında ana kaynak niteliğindedir. Bu açıdan çalışmaları halen özgünlüğünü ve güncelliğini muhafaza etmekle birlikte bilim dünyasına kabul görmektedir.

Kırgızlar ve diğer Türk soylu halkların arasındaki ortak etnografik unsurları barındıran tahliller içeren çalışmaları gerek Kırgız halkının gerekse diğer Türk soylu halkların sosyal belleğinin canlı kalmasında ve bugünlere aktarılmasında önemli yer tutar.

Çalışmaları her ne kadar dönemin koşullarına göre yürütülse de Kırgız ve diğer Türk halkların sosyo-kültürel yapıları hakkında seçkin bir emek ortaya koyduğu alenen görülmektedir.

Eserlerindeki siyasî ve sübjektif görüşleri tahlil ve tenkit edilerek Kırgız ve genel Türk kültürü açısından objektif olarak ele alınması ve bilim âlemine sunulması elzem görülmektedir.

Sonuçta Saul Abramzon'un eserleri üzerinde titizlikle durularak gerekli çalışmaların yapılması ve muhtelif eserlerinin çevrilerek basılması gerek Türk Dünyasına gerekse Türk etnografyasına büyük fayda sağlayacağı aşikardır.

SUMMARY

Studies on the Kyrgyz ethnography, which is one of the youngest areas of history, have begun to be collected by Russian travelers, geographers and missionaries starting from the second half of the 19th century. From the middle of the 20th century, it has turned into an independent field of science.

In the investigation of the ethnography of the Turkic noble peoples, *the Ethnographic Museum of Peter the Great Russian Academy of Sciences of in Leningrad (Kunstkamera) and Nikolay Nikolayevich Mikluho Maklay Ethnography Institute of the USSR Academy of Sciences* have an important place. Saul Abramzon is considered to be one of the most brilliant representatives of the ethnography of Leningrad.

Kyrgyz ethnography began to manifest itself in Russia during the Soviet Union. During this period, different scientists and employees of Russia made a great contribution to this process.

Saul Matveyevic Abramzon, who made a great contribution to the Turkic ethnography (especially Kyrgyz), was born on 5 July 1905 in Dmitrovsk, Orel province, to a watchmaker's family. The famous ethnographer died on September 1, 1977 in Leningrad (present St. Petersburg), Russia.

Saul Abramzon's work in the field of Kyrgyz ethnography began in 1925 after a visit to Issyk Kul. Especially ethnographic scientific research conducted in Kyrgyzstan between 1926-1950 is named after M. M. Abramzon. Ethnographic research conducted in Kyrgyzstan

under the presidency of Abramzon between 1946-1947 and 1953-1955 mainly focused on Kyrgyz ethnic history, culture, traditions and Manas epos.

As a result of Saul Abramzon's researches, more than 100 various works have emerged. These are the works of copyright, articles, book presentation and editing works.

It is seen that Saul Abramzon, who provided a big contribution for the investigation of all aspects of Kyrgyz ethnography, also developed the historian-ethnographic set of the basis of Kyrgyz ethnography in the second half of the 20th century.

As a result of his research and studies, Saul Abramzon has been subjected to some criticisms and a number of compliments.

Saul Abramzon is considered to be the founder of the Kyrgyz ethnography, and many of the works about Kyrgyz people constitute the essence of Kyrgyz ethnography.

The scientist striving to transfer all his knowledge of science to young people made a great contribution to the training of the Kyrgyz personnel.

He contributed to the opening of some scientific institutions in Kyrgyzstan, but he was a close follower of the scientific studies.

His multi-faceted work and his scientific works are still the main source for the research of social scientists. In this respect, the works are still accepted by the world of science while maintaining their originality and actuality.

The studies that contain analysis about the common ethnographic elements of Kyrgyz and other Turkic noble peoples have an important place in keeping alive the social memory of these peoples up to this day.

KAYNAKÇA

- Abramzon, S. (1948). Etnografiçeskiye ekspeditsii v Kirgizskoy SSR v 1946-1947 g.g. *İzv. VGO*, tom 80, vıp. 4, 373-383.
- Abramzon, S. (1954). Poleviye etnografiçeskiye issledovaniya v Kirgizskoy SSR v 1953 g. *Sovetskaya Etnografiya*, (2), 155-158.
- Abramzon, S. (1956). Predvaritelnye itogi polevıh etnografiçeskih issledovaniy v Kirgizskoy SSR v 1954 g. *KSİE*, vıp. XXV, 19-25.
- Abramzon, S. (1958). *Bit kolhoznikov Kirgizskih seleniy Darhan i Çiçkan*. Moskova: İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR.
- Abramzon, S. (1959). Kirgizskoye naseleniye Sintszyan Uygurskoy avtonomnoy oblasti KNR. *TKAEE*, tom II, 332-359.
- Abramzon, S. (1990). *Kirgizi i ih etnogenetiçeskiye i istoriko-kulturniye soyazi*. Frunze: İzdatelstvo Kirgızstan.
- Abramzon, S. (2013). *Kirgız cana Kirgızstan tarıhı boyunca tandalma emgekter*. Bişkek: Turar.
- Abramzondun Kirgız tarihına arnalgan emgekteri. (2014). 20.04.2018 tarihinde http://www.bbc.com/kyrgyz/kyrgyzstan/2014/01/140109_history_dis adresinden alındı.
- Antipina, K. (1962). *Osobennosti materialnoy kulturi i prikladnogo iskusstva yujnih Kirgizov*. Frunze: İzd-vo AN Kirg SSR.
- Asanov, Ü. (2006). *Abramzon Saul Matveyeviç*. Kirgızstan uluttuk entsiklopediya (s.41-42). Bişkek: Mamlekettik Til cana Entsiklopediya Borboru.
- Aytmambetov, D. (1967). *Kultura Kirgizskogo naroda po vtoroy polovine XIX i načale XX vv*. Frunze: İlim.
- Azam, U. A. (2013). Abramzon Kirgızdar üçün sındalganda. 20.04.2018 tarihinde <http://kmb3.kloop.asia/2014/10/23/abramzon-kyrgyzdar-ch-n-syndalganda/> adresinden alındı.
- Bayaliyeva, T. (2006). S. Abramzon i Kirgizskoye religiovedeniye. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s.48-54). Bişkek: Turar.
- Busıgin, Y. (2001). *Obşaya etnografiya*. Moskova: Kurs Lektsiy Studentam İstoriçeskogo Fakulteta Kazanskogo Universiteta.
- Its, R. F. (1991). *Vvedeniye v etnografiyu*. Leningrad: İzd-vo Leningradskogo Universiteta.
- Karadovut, Z. ve Aksoy, M. (2004). Kirgız gelenekleri ve Abramzon. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (1), 1-10.
- Karatayev, O. ve Eraliyev, S. (2005). *Kirgız etnografiyası boyunca sözdük*. Bişkek: Biyiktik.
- Kirgız etnografları. (nd). 20 Nisan 2018'da <https://ky.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F> adresinden alındı.
- Kurilyev, V. (2006). Vklad S. M. Abramzon v razrabotku problem sotsialnoy organizatsii u naradov Sredney Azii i Kazahstana. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s. 30-38). Bişkek: Turar.

- Mahova, E. (1959). Materialnaya kultura Kirgizov kak istočnik izučeniya ih etnogeneza. Frunze: *Trudi Kirgizskoy Arheologičeskoj i Etnografičeskoj Ekspeditsiy*, tom III. 47-49, 52-56.
- Mahova, E. (1963). *Narodı Sredney Azii i Kazahstana*. tom II. Moskova: Akademiya Nauk.
- Mametemin, K. M. (2017). Kirgızstandağı etnografiyalık izildöölör (1920-1930-c.c.). *Nauka Novıye Tehnologii i İnnovatsii Kirgızstana*, (7), 217-220.
- Moldobayev, İ. (2006). Folklorniy material v etnografičeskom nasledii S. M. Abramzona. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s. 59-66). Bişkek: Turar.
- Moldobayev, İ. ve Gogolev, A. (2006). Vvedeniye v izučeniye Kirgızsko-Yakutskih istoriko-kulturnih svyazey. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s. 96-108). Bişkek: Turar.
- Moldobayev, İ. ve Pirimbayeva, C. (2006). *S.M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)*. Bişkek: Turar.
- Pirimbayeva, C. (2006). S. M. Abramzon o svadebnih obryadah i bračnih otnoşeniyah Kirgızov i narodov Sredney Azii. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s. 77-90). Bişkek: Turar.
- Reşetov, A. (2001). S. M. Abramzon-issledovatel tsentralnoaziatskih Kirgızov. *Etnografičeskoye Obozreniye*, (1), 142-148.
- Saul Abramzon Matveyeviç. (2014). 20.04.2018 tarihinde <https://www.open.kg/about-kyrgyzstan/famous-personalities/1213-saul-matveevich-abramzon.html> adresinden alındı.
- Stalbekova, E. (2017). Saul Matveyeviç Abramzon. 20.04.2018 tarihinde <http://students.com.kg/archives/9> adresinden alındı.
- Vişnevetskaya, V. (2006). S. M. Abramzon i muzey antropologii i etnografii AN SSSR. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s. 67-76). Bişkek: Turar.
- Voropaeva, V. (2005). Pitliviy, talantliviy issledovatel... Abramzon Saul Matveyeviç. 20.04.2018 tarihinde http://www.history.krsu.edu.kg/index.php?option=com_content&task=view&id=524&Itemid=2&showall=1 adresinden alındı.
- Voropaeva, V. (2005). Pitliviy, talantliviy issledovatel... Abramzon Saul Matveyeviç. A. A. Kakeyeva (Yay. haz.). *Rossiyskiye podviyniki v istorii kultury Kirgızstana* içinde (s. 6-14). Bişkek: İzd-vo KRSU.
- Zoriktuyev, B. (2006). S.M. Abramzon ob etnogenetičeskih svyazah Kirgızov. İ. B. Moldobayev ve C. C. Pirimbayeva (Yay. haz.). *S. M. Abramzon i voprosı Kirgizskoy etnografii: (k 100-letiyu so dlya rojdeniya S. M. Abramzona)* içinde (s. 55-58). Bişkek: Turar.

EKLER

Ek -1: Abramzon'un Başlıca Eserlerinin Listesi

1	"Komsomolskaya Derevnaya" (Komsomol Köyü). <i>Komsomol v Derevne</i> . Leningrad, 1926. ss. 7-21.
2	"Materialı po Severo-Velikorusskoy Svadbe, Sobranie v 1924 g. V Poşehono-Volodarskom Uyezde Yaroslavskoy Gubernii" (Yaroslavl Vilayeti Poşehono-Volodarsk Yerleşim Yerinde 1924 Yılında Toplanan Kuzey Rusya Düğün Materyalleri). Opublikovanı v Statye K. Milnikovoy i Tsintsius Severo-Velikorusskaya Svadba, Materialı po Svadbe i Semeyno-Rodovomu Stroyu Narodov SSSR, Moskova, 1926.
3	"Komsomol v Çastuşkah" (Komsomol Çastuşkaları). <i>Komsomol v Derevne</i> . Leningrad, 1926.
4	"Sledı İsçeznuvşih Kultur v Kirgizii" (Kirgizistan'da Kaybolan Kültür İzleri). <i>Sovetskaya Kirgiziya</i> . №11, 30 Yanvarya 1927.
5	"Ob Izobrazitelno Iskusstve v Kirgizii" (Kirgizistan'da Güzel Sanatlar). <i>Sovetskaya Kirgiziya</i> , 1928.
6	"Krayevedeniye v Kirgizii". (Kirgizistan'da Yerel Çalışmalar). <i>İzv. Tsent. Buro Krayevedeniya RSFSR</i> , Moskova, 1928. №5.
7	"Krayevedeniye v Kirgizstane" (Kirgizistan'da Yerel Çalışmalar). <i>Cangı Madaniyat Colunda (Na Puti k Novoy Kulture)</i> , Frunze, 1928, №1.
8	"O Kulturnom Vandalizme" (Kültürel Vandalizm). <i>Sovetskaya Kirgiziya</i> , Frunze, 1928, №125.
9	Oktyabr i Krayevedeniye (Ekim Devrimi ve Yerel Çalışmalar). <i>Cangı Madaniyat Colunda</i> , Frunze, 1928, №6-7.
10	Alay Kırgızları-Alayskiye Kırgızı (Alay Kırgızları). Seriya Statey, <i>Cangı Madaniyat Colunda (Na Puti k Novoy Kulture)</i> , Frunze, 1928-1929.
11	"Vıstupleniye na Temu o Religii i Ateizme v Kirgizii" (Kirgizistan'da Din ve Ateizm Üzerine Söylevler). <i>Vtoroy Syezd Soyuzu Voinstvuyuşih Bezbojnikov (Stenografişkiy Otçet)</i> , Moskova, 1930.
12	"U İstokov Manapstva" (Manapçılığın Menşei). (Tsikl Statey) <i>Sovetskaya Kirgiziya</i> , 1930-1931.
13	"Etnografişkaya Rabota v Kirgizii" (Kirgizistan'da Etnografik Çalışmalar). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1931, №1-2, ss. 185-187.
14	"Sovremennoye Manapstvo v Kirgizii" (Kirgizistan'da Modern Manapçılık). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1931, №3-4, ss. 43-59.
15	"Pokrovka Kak Ona Est". <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1931.
16	"K Novim Zadaçam Sovetskoy Etnografii" (Sovyet Etnografyasının Yeni Görevleri). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1931, №3-4.
17	"Manapstvo i Religiya (Manapçılık ve Din). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1932, №2, ss. 82-97.
18	"Rabota Sotsialno-Ekonomişkoy Gruppı TKE" (TKE'nin Sosyo-Ekonomik Grup Çalışması). <i>Sb. Tajiksko-Pamirskaya Ekspeditsiya</i> , Leningrad, 1934, Tom 2, ss. 82-97.
19	"K Voprosu ob İzuçeniye Naseleniya Tajikistana" (Tacikistan Halkının Araştırılması Meselesi). <i>Problemi Tajikistana</i> , Leningrad, 1934. Tom 2, ss.169-176.
20	"Raboti po Folkloru v Tajikskoy Ekspeditsii" (Tacik Bilimsel Gezilerinde Folklor

	Üzerine Çalışmalar). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1934, № 1-2, ss. 222-223.
21	“Srednyaya Aziya v Leningradskih Etnografiçeskiç Muzeyah” (Leningrad Etnografya Müzelerinde Orta Asya). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1935, №6, ss.136-139.
22	“Retsenziya na Knigu Skabeyevoj: Sredneaziatskiye Respubliki” (A. V. Skobeneva'nın Orta Asya Cumhuriyetleri adlı kitabına görüş). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1936, №2, ss. 157-160.
23	“Kazahstan” (Kazakistan). <i>Propaganda i Agitatsiya</i> , Leningrad, 1936, №3.
24	“Kırgızistan” (Kırgızistan). <i>Propaganda i Agitatsiya</i> , Leningrad, 1936, №4-5.
25	“Narodı SSSR Posle Oktyabya” (Ekim Devriminden Sonra SSCB Halkları). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1938, Tom 1, ss. 12-14.
26	“Programma Blijayşih Rabot İnituta Etnografii AN SSSR” (SSCB Bilimler Akademisi Etnografya Enstitüsü'nün Yakınlık Çalışma Programı). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1939, Tom 2, ss. 213-217.
27	“Tvorçestvo Kırgızskogo Naroda” (Kırgız Halk Sanatı). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1940, №3, ss.77-88.
28	“İtogi Zasedaniya po Voprosam Etnografii i Folkloru Narodov SSSR” (SSCB Halklarının Etnografya ve Folklor Toplantısı Sonuçları). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1940, №4, ss. 213.
29	“Sessiya Posvyaşennaya 60-Letiya İ.V. Stalina”. (İ. V. Stalin'in 60. Doğum Yıldönümü Oturumu). <i>Sbornik Statey, Sovetskaya Etnografiya</i> , 1941, ss. 167-168.
30	“Çerti Voennoy Organizatsii i Tehniki u Kırgızov (Po İstoriko-Etnografiçeskim Dannım i Materialam Eposa Manas)” (Kırgızlarda Askeri Teşkilat ve Teknik Özellikleri, Manas Destan'ındaki Tarihi-Etnografik Bilgi ve Materyaller). <i>Trudi İnituta Yazıka, Literaturı i İstorii Kırgızskogo Filiala AN SSSR</i> , Frunze, 1945, Vp.1., Tom 1, ss.167-180.
31	“O Proishojdenii İmeni Kırgız” (Kırgız Adının Menşei). <i>Sovetskaya Kırgızıya</i> , № 2-4, Noyabr 1945.
32	“Straniçka iz İstorii Kırgızskoy Semi (Kırgız Ailesi Tarihinden Saifeler). <i>Sbornik Akademiku K.İ.Skryabinu</i> , Frunze, 1945, ss. 91-93.
33	“İzuçаем Etnografiyu Naşey Respubliki” (Cumhuriyetimizin Etnografyasını Tetkik Edelim). <i>Sovetskaya Kırgızıya</i> , 7 Dekabr 1945.
34	“Programma Dlya Sbora Etnografiçeskih Materialov” (Etnografik Malzemelerin Toplanması İçin Program). Frunze, 1946, 24 sayfa.
35	“Oçerk Kulturi Kırgızskogo Naroda” (Kırgız Halk Kültürü Denemesi). Frunze, 1946, 123 sayfa.
36	“Etnografiçeskoe İzüçeniye Kırgızii za 20 Let 1926-1946 gg.” (Kırgızistan Etnografya Araştırmalarının 20. Yıldönümü 1926-1946). <i>Nauka v Kırgızii za 20 Let</i> , Frunze, 1946, ss.179-186.
37	“K Semantike Kırgızskih Etonimov” (Kırgız Etonim Semantiği). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , №3, ss.123-132.
38	“Geroiçeskiy Epos Manas Pamyatnik Kırgızskoy Kulturi (Kırgız Kültür Abidesinin Kahramanlık Destanı Manas). <i>Sovetskaya Kırgızıya</i> , 1946.
39	“Tul Kak Perejıtok Animizma u Kırgızov (Kırgızlarda Animizm Kalıntısı Olarak Tul). <i>Sbornik “Belek” S.E. Malovu</i> , Frunze, 1946.
40	“Etnografiçeskaya Rabota v Kırgızii” (Kırgızistan'da Etnografik Çalışmalar). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1946, №4, ss. 215-216.

41	"Etnografiçeskaya Ekspeditsiya v Tyan-Şan" (Tyan Şan'da Etnografik Bilimsel Geziler). <i>Sovetskaya Kirgiziya</i> , 31 İyul 1946.
42	"Etnografiçeskoe Obsledovaniye v Tyan-Şanya (Tyan Şan'da Etnografik İnceleme). <i>Sovetskaya Kirgiziya</i> , 12 Oktyabr 1946.
43	"Etnografiçeskiye Syujeti v Kirgizskom Epose Manas" (Kırgız Destanı Manas'ta Etnografik Mevzular). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1947, №2, ss. 134-154.
44	"Po Povodu Odnoy Retsenzii (O Retsenzii L. Klimova na Knigu Manas)" (L. Klimova'nın Manas Kitabı Üzerine Bir Görüş). <i>Sovetskaya Kniga</i> , 1946-№12; <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1947, №3, ss. 168-173.
45	"Retsenziya na Knigu: Manas" (Manas Kitabı Üzerine Görüş). Velikiy Pohod. Kirgizskiy Epos. Moskova, 1946; <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1947, №1, ss. 225-228
46	"Noviy Trud po İstorii Kirgizskogo Naroda". Retsenziya na Kn.A.N. Bernştama: Sotsialno-Ekonomiçeskiy Stroy Orhono-Eniseyskih Turok VI-VII vv. (Kırgız Tarihine İlişkin Yeni Eser. A.N. Bernştam'ın VI-VII Yüzyıl Orhun-Yenisey Türklerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı adlı kitabına görüş). Moskova- Leningrad, 1946, İzv. Kir. FAN SSSR.
47	"Etnografiçeskiye Ekspeditsii v Kirgizskoy SSR v 1946-1947 gg" (1946-1947 Yıllarında Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde Etnografik Bilimsel Geziler). <i>İzv. Vsesoyuznogo Geografiçeskogo Obşestva</i> , 1948, Tom 80, Vıp 4, ss. 373-383.
48	"Tyan-Şanskaya Etnografiçeskaya Ekspeditsiya" (Tyan Şan Etnografik Bilimsel Gezileri). <i>Kratkiye Soobşeniya İnitututa Etnografii AN SSSR</i> , Moskova-Leningrad, 1948; Vıp 4, ss. 66-73
49	"Ob Obiçaye Usımovleniya u Kirgizov (Po Materialam Eposa Manas)" (Kırgızlarda Çocuk Edinme Geleneği-Manas Destanı Materyallerine Göre). <i>Kratkie Soobşeniya İnitututa Etnografii AN SSSR</i> , 1949, Tom 2, ss.149-151. (
50	"Rojeniye i Detstvo Kirgizskogo Rebenka (İz Obiçaeve i Obryadov Tyan-Şanskih Kirgizov)" (Kırgızlarda Çocuk Doğumu ve Çocukluk Çağı-Tyan Şan Gelenek ve Görenekleri). <i>Sbornik Muzeya Antropologii i Etnografii AN SSSR</i> , 1949, T. XII., ss.78-138.
51	"V Kirgizskih Kolhozah Tyan-Şanya" (Tyan Şan Kırgız Kolhozları). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1949, №4, ss. 55-74.
52	"Retsenziya na Knigu Kirgizskiy Natsionalniy Uzor" (Kırgız Milli Deseni kitabına görüş). Moskova, 1948. <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1950, №1, ss. 221-226.
53	"Formı Rodoplemennoy Organizatsiya u Koçevnikov Sredney Azii" (Orta Asya Konar Göçerlerinin Boy Teşkilat Biçimleri). <i>Rodovoye Obşestvo, Trudi İnitututa Etnografii AN SSSR</i> , Novaya Seriya, Moskova, 1951, Tom XIV.
54	"Ob Etnografiçeskom İzüçenii Kolhoznogo Krestyanstva" (Kolhoz Köylerinin Etnografik İncelemesi). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1952, №3, ss. 145-150.
55	"Kirgizi" (Kırgızlar). <i>Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya</i> , Tom 21, ss. 102-104.
56	"Naseleniye Kirgizskoy SSR (V Statye Kirgizskaya SSR v Soavtorstve)" (Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Nüfusu). <i>Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya</i> , Tom 21.
57	"Etnografiçeskiy Albom Hudojnika P. M. Koşarova 1857" (Sanatçı P. M. Koşarov'un 1957'deki Etnografik Albümü). <i>Sbornik Muzeya Antropologii i Etnografii AN SSSR</i> . 1953, Tom XIV, ss. 147-193.
58	"Opıt Monografiçeskogo İzüçeniya Kirgizskogo Kolhoza" (Kırgız Kolhozlarının Monografik İnceleme Deneyimi). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1953, №3, ss. 38-60. .

59	“Proşloye i Nastoyaşeye Kirgizskih Şahterov Kızıl Kiya (Materialı k İzuçeniye Bıta Kirgizskih Raboçih)” (Kızıl Kiya Kirgiz Madencilığının Dünü ve Bugünü, Kirgiz Çalışma Hayatını İnceleme Materyalleri). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1954, №4, ss. 58-78.
60	“Poleviye Etnografiçeskiye İssledovaniya v Kirgizskoy SSR v 1953 g.” (1953 Yılı Kirgizistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Etnografik Saha Araştırmaları). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1954, №2, ss. 153-160.
61	“Vıstupleniye po Dokladu L. P. Potapova: O Suşnosti Patriarhalno-Feodalnih Otnoşeniy u Koçevnikov Sredney Azii” (L. P. Potapov'un tebliğı hakkında: Orta Asya Konar Göçerlerinde Ataerkil-Feodal İlişkilerin Özü). Mater. Obyedinennoy Nauçnoy Sessii, Posvyaşennoy İstorii Narodov Sredney Azii i Kazahstana v Dorevolutsionnyy Period, İzd. AN Uzb SSR, Taşkent, 1955.
62	“Predvaritelniye İtogi Polevih Etnografiçeskih İssledovaniy v Kirgizskoy SSR v 1954 Godu” (1954 Yılı Kirgizistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Etnografik Saha Araştırmalarının Ön Sonuçları). <i>Kratkiye Soobşeniya İnitutata Etnografii AN SSSR</i> , Moskova, 1956, Vıp. XXV., ss. 19-56.
63	“Sotsialno-Ekonomiçeskiy Stroy i Kultura Kirgizov v Pervoy Polovine XIX Veka” (XIX Yüzyılın İlk Yarısında Kirgizların Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kültürü). ss. 202-251; “Ustnoye Narodnoye Tvorçestvo i Perviye Akını-Pismenniki” (Sözlü Halk Sanatı ve Şair-Yazarlar). ss. 342-353, <i>İstoriya Kirgizii</i> , Frunze, 1956, T.1.
64	“Naçalo Sblijeniya Kirgizskogo i Russkogo Narodov” (Kirgiz ve Rus Halkları Arasında Yakınlaşmanın Başlangıcı). <i>İstoriya Kirgizii</i> , 1956, Tom 1, Gl. VII. ss. 333-339, 341-342.
65	“Nauçnaya Sessiya po Etnogenezu Kirgizskogo Naroda” (Kirgiz Halkının Menşesine Dair Bilimsel Oturum). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1957, №1, ss. 151-157.
66	“O Soderjaniı Razdelov İstoriko-Etnografiçeskogo Atlasa Sredney Azii, Posvyaşennih Otdelnım Narodam (Primenitelno K kirgizam)” (Orta Asya Tarihi-Etnografik Atlasının Muhtevasal Ayrımına Dair). <i>Kratkiye Soobşeniya İnitutata Etnografii AN SSSR</i> , 1957, Vıp. XXVI.
67	“Karta Rasseleniya Rodoplemennih Grupp Kirgizov (Po Dannım İstoriko-Etnografiçeskih İssledovaniy Kirgizskoy Ekspeditsii)”, Sostavlena Sovmestno s Ya.R.Vinnikovım, (Kirgiz Boylarının Yerleşim Haritası, Kirgiz Tarihi-Etnografyasına İlişkin Bilimsel Gezi Araştırmaları Verileri, Ya. R. Vinnikov ile ortaklaşa derlenmiştir). <i>Kratkiye Soobşeniya İnitutata Etnografii AN SSSR</i> , 1957, Vıp. XXVI.
68	“Kirgizskaya Semya v Epohu Sotsializma” (Sosyalizm Çağında Kirgiz Ailesi). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1957, №5, ss. 135-145.
69	“K Voprosu o Patriarhalnoy Semye Koçevnikov Sredney Azii” (Orta Asya Konar Göçerlerinin Ataerkil Ailesine Dair). <i>Kratkiye Soobşeniya İnitutata Etnografii AN SSSR</i> , 1958, Vıp. XXVIII. ss. 28-34.
70	“Glavı: Vvedeniye, ss. 5 -12; İstoriya Kirgizskih Seleniy Darhan i Çıçkan v Kolhoze im.Voroşilova ss. 13-58; Rost Materialnogo Blagosostoyaniya Kolhoznikov i İh Liçnoye Hozyaystvo, ss. 113-137; Semya i Semeyniy Bit, ss. 208-250; Obşestvennaya i Kulturnaya jiz, ss. 251-262; Poslesloviye, 314-323. “Bit Kolhoznikov Kirgizskih Seleniy Darhan i Çıçkan” (Kirgiz Köyü Darhan ve Çıçkan'ın Kolhoz Hayatı). <i>Trudi İnitutata Etnografii AN SSSR</i> , Novaya Seriya, Moskova, 1958, Tom XXVIII.
71	“K Karakteristike Şamanstva v Starom Bit u Kirgizov” (Kirgizların Eski Yaşamında

	Şamanizm Özellikleri). <i>Kratkiye Soobşeniya İnstituta Etnografii AN SSSR</i> , 1958, Vıp. XXX. ss.143-150.
72	"Kirgizskoye Naseleniye Sintszyan-Uygurskoy Avtonomnoy Oblasti KNR" (Çin Halk Cumhuriyeti Sincan Uygur Özerk Bölgesi Kırgızları). <i>Trudı Kirgizskoy Arheologo-Etnografiçeskoj Ekspeditsii</i> , Moskova, 1959, Tom 2. ss. 332-369.
73	"Voprosı Etnogeneza Kirgizov po Dannım Etnografii" (Etnografya Verilerine Göre Kırgız Menşei Meseleleri). <i>Trudı Kirgizskoy Arheologo-Etnografiçeskoj Ekspeditsii</i> , 1959, Tom 3.
74	"Svadebniye Obıçai Kirgizov Pamira" (Pamir Kırgızlarının Düğün Gelenekleri). <i>Sbornik Pamyati M. S. Andreeva, Trudı AN Taj. SSR</i> , Stalinabad, 1960, Tom CXX, ss. 31-37.
75	"Etnogenetiçeskiye Svyazi Kirgizov s Narodami Altaya" (Kırgızların Altay Halklarıyla Etnogenetik İlişkisi). Dokladı Delegatsii SSSR na XXV Mejdunarodnom Kongresse Vostokovedov, Moskova, 1960, 12 sayfa.
76	"Etniçeskiy Sostav Kirgizskogo Naseleniya Severnoy Kirgizii" (Kuzey Kırgızistan Kırgızlarının Etnik Yapısı). <i>Trudı Kirgizskoy Arheologo-Etnografiçeskoj Ekspeditsii</i> , Moskova, 1960, Tom 4, ss. 3-137.
77	"Preobrazovaniye v Hozyaystve i Kulture Kazahov za Godı Sotsialistiçeskoj Stroitelstva" (Sosyalizmin İnşası Yıllarında Kazak Kültür ve Ekonomisinin Dönüşümü). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1961, №1, ss.54-71.
78	"Kırgızı Kitayskoy Narodnoy Respubliki" (Çin Halk Cumhuriyeti'nde Kırgızlar), İzv. AN Kirgizskoy SSR, Seriya Obşestvennih Nauk, Frunze, 1961, Tom 3, Vıp 2, ss. 119-132.
79	"Otrajeniye Protsessa Sblijeniya Natsiy na Semeyno-Bitovom Uklade Narodov Sredney Azii i Kazahstana" (Orta Asya ve Kazakistan Halklarının Yakınlaşma Sürecinin Aile Hayatına Yansımaları). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1962, №3, ss. 8-34.
80	"O Nekotorih Tipah Pogrebalnih Soorujeniy u Kirgizov" (Kırgızların Bazı Mezar Yapılarına Dair). <i>Kratkiye Soobşeniya İnstituta Etnografii AN SSSR</i> , 1961, Vıp 86, ss.113-116.
81	"Rodoplenennoy Sostav Kirgizov SSSR i KNR i Problema İh Proishojdeniya (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti Kırgızlarının Boy Yapısı Menşei ve Meseleleri). <i>Vengerskiy Jurnal Acta Orientalia</i> , 1962.
82	"Etno Genetic Ties of the Kyrgyz with the Altaic Peoples" (Altay Halklarıyla Kırgızların Etno Genetik İlişkisi). <i>Trudı XXV Mejdunarodnogo Kongressa Vostokovedov</i> , Moskova, 1963, Tom 3, ss. 301-309.
83	"Narodı Sredney Azii i Kazahstana" (Orta Asya ve Kazakistan Halkları). <i>Razdel Kirgızı, Seriya Narodı Mira, Etnografiçeskiye Oçerki</i> , Moskova, 1963, Tom 2, ss.154-320.
84	"Patriarhalno-Obşinniy Uklad i Puti Ego İzjivaniya u Narodov Sredneaziatskih Respublik i Kazahskoy SSR" (Orta Asya Cumhuriyetleri ve Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde Ataerkil Yaşam Biçimi ve Yolları, Bunun Ortadan Kaldırılması). <i>Doklad na VII MKAE</i> , Moskova, 1964, 10 sayfa.
85	"Narodı Vostoçnoy Azii" (Doğu Asya Halkları). <i>Razdelı: Kazahi</i> , ss. 630-636; <i>Kırgızı</i> , ss. 636-640, Seriya: <i>Narodı Mira, Etnografiçeskiye Oçerki</i> , Moskova, 1965.
86	"Kazahi" (Kazaklar). <i>Sovetskaya İstoriçeskaya Entsiklopediya</i> , Tom 6, 1965.
87	"Kırgızı" (Kırgızlar). <i>Sovetskaya İstoriçeskaya Entsiklopediya</i> , Tom 7, 1965.

88	“Retsenziya na Knigu A. T. Harçeva, Brak i Semya v SSSR” (“ A. T. Harçeva’nın kitabına görüş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde Aile ve Evlilik). Moskova, 1965, <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1965, №5. ss. 144-149.
89	“The Impact of Sedentarisation on the Social Structure, Family Life and Culture Former Nomads and Semi Nomads (An example: The Kazakhs and the Kyrgyz)”, (Sedentarizasyonun Sosyal Yapıya Etkisi, Eski Konargöçer ve Yarı Konargöçer Aile Hayatı ve Kültürü). B kh. İnterregional Study Tour and Seminar on the Sedentarisation of Kazakhstan and Kirgizia, Text of lectures. International Labor Organization.-Geneva, 1966, p.9-26.
90	“İz Etničeskoj İstorii Kirgizov” (Kırgız Etnik Tarihi). <i>Turkologičeskiy Sbornik (K 60-Letiya A. N. Konova)</i> , Moskova, 1966, ss. 165-167.
91	“Programma Dlya Sbornika Materialov po Jivotnovodstvu (Dlya İstoriko-Etnografičeskogo Atlasa Sredney Azii i Kazahstana)” (Hayvancılık İçin Materyal Toplama Programı, Orta Asya ve Kazakistan’ın Tarihi Etnografik Atlası İçin). Regionalnoye Soveşaniye po Voprasam Podgotovki İstoriko-Etnografičeskogo Atlasa Sredney Azii i Kazahstana, Metodičeskiye Materialıyu, Moskova, 1967, ss. 43-65.
92	“Kirgizskaya Leksikografiya v Trudah K.K. Yudahina (İz Nabludeniya Etnografa)” (K.K. Yudahin’in Eserinde Kırgız Sözlükbilimi, Bir Etnografın Gözlemi). <i>Filosofiya i İstoriya Turkskih Narodov</i> , Leningrad, 1967.
93	“O Perejtkah Drevnih Form Braka u Kirgizov (K Genezisu İstitutov Levirata i Sororata)” (Kırgızlarda Eski Evlilik Türü Kalıntıları, Levirat ve Sororata’nın Kökeni), İstoriya, <i>Arheologiya i Etnografiya Sredney Azii</i> , Moskova, 1968, ss. 282-292.
94	Kirgizskiy Geroičeskiy Epos Manas Kak Etnografičeskiy İstočnik (K Postanovke Problemi İzučeniya) (Etnografik Bir Kaynak Olarak Kırgız Kahramanlık Destanı Manas). <i>Manas-Geroičeskiy Epos Kirgizskogo Naroda</i> , Frunze, 1968, ss. 203-211.
95	“Dekorativno-Prikladnoye İskusstvo Kirgizov” (Kırgız El Sanatları). <i>Trudi Kirgizskoy Arheologo-Etnografičeskoj Ekspeditsii</i> , Moskova, 1968, Tom 5. (V Soavtorstve s S. Ts. İvakovim).
96	“Engels i Nekotorie Voprosı Sotsialnogo Stroya Koçevih Obşestva” (Engels ve Konargöçer Toplumunun Sosyal Yapısına İlişin Bazı Meseleler). <i>Sb.Tezisi Dokladov Godičnoy Nauçnoy Sessii</i> , Leningrad, 1969.
97	“Znaçeniye İdeyno-Teoretičeskogo Naslediye V. İ. Lenina Dlya Sovetskoy Etnografii” (Sovyet Etnografyası için V. İ. Lenin’in İdeolojik ve Teorik Mirasının Önemi). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1970, №2, ss. 3-21, (V Soavtorstve s L.P. Potapovim).
98	“V.İ. Lenin i Problemi İzučeniya Sovremennoy Semi” (V. İ. Lenin ve Modern Aile İnceleme Sorunları). <i>Kratkoye Soderçaniye Dokladov Godičnoy Nauçnoy Sessii İE AN SSSR</i> , Leningrad, 1970, ss. 16-20.
99	“Nekotoriye Voprosı Obşestvennogo Stroya Koçevih Obşestv” (Konargöçerlerin Toplumsal Yapısındaki Bazı Sorunlar). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1970, №6, ss. 61-72.
100	“Retsenziya na Knigu L. P. Potapova, Etničeskiy Sostav i Proishojdeniya Altaytsev (Altaylıların Menşei ve Etnik Yapısı). Leningrad, 1969, <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1971, №5, ss. 173-176.
101	“Dobiça Zolota-Odin iz Drevneyşih Zanyatiy Gornih Tajikov” (Dağlık Taciklerin En Eski Uğraşlarından Biri Olarak Altın Madenciliği). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1971, №2,

	ss.114-122. (V Soavtorstve N.A.Kislyakovım).
102	“Kırgızı i İh Etnogenetiçeskiye i İstoriiko-Kulturnıye Svyazi” (Kırgızların Etnogenetik ve Tarihi-Kültürel İlişkileri). Leningrad, 1971, 480 sayfa.
103	“Narodniye Predaniya Kak İstoçnik Dlya İzüçeniya Etniçeskey İstorii Kırgızov Tsentralnogo Tyan-Şanya” (Merkezi Tyan Şan Kırgızlarının Etnik Tarihinin Araştırılmasında Kaynak Olarak Halk Efsaneleri). <i>Etniçeskaya İstoriya Narodov Azii</i> , Moskova, 1972, ss. 67-82.
104	“Formı Semi u Doturkskih i Turkskih Plemen Yujnoy Sibiri, Semireçya i Tyan-Şanya v Drevnosti i Srednevekovya” (Antik Çağ ve Orta Çağda Güney Sibiriya, Yedisu ve Tyan Şan'da Türk Boyları ve Öncesi Aile Türleri). <i>Turkologiçeskiy Sbornik</i> , 1972-1973, ss.286-305.
105	“Vliyaniye Pehoda k Osedlomu Obrazu Jizni na Preobrazovanie Sotsialnogo Stroya, Semeyno-Bitovogo Uklada i Kulturu Prejnih Koçevnikov i Polukoçevnikov (Na Primere Kazahov i Kırgızov)” (Yerleşik Hayata Geçişin Konargöçer ve Yarı Konargöçer Eski Kültür, Aile Yaşamı ve Sosyal Yapı Üzerine Etkisi: Kırgız ve Kazak Örneği). <i>Oçerki po İstorii Hozyaystva Narodov Sredney Azii i Kazahstana</i> , TİEE, Leningrad, 1973, Tom 98, ss. 235-247.
106	“Ob Obıçayah Livirata i Sororata u Kırgızov i Kazahov” (Kırgız ve Kazaklarda Levirat ve Sorarat Geleneği). Osnovniye Problemy Afrikanistiki, Etnografiya, İstoriya, Filologiya (K 70 Letiyu Çlena-Korrespondenta AN SSSR D.L.Olderogte), Moskova, 1973, ss.58-65.
107	“Kategorii Semeyno Gruppovoy, Semeynoy i İndividualnoy Sobstvennosti u Koçevnikov (Kazahi, Kırgızı, Altaytsı, Tuvintsı, Mongolı)” (Konargöçerlerin Aile ve Bireysel Mülkiyeti, Aile Grup Kategorileri, Kazaklar, Kırgızlar, Altaylılar, Tuvalılar, Mogollar). MKAEN (Çikogo, Sentyabr 1973, Dokladı Sovetskoy Delegatsii), Moskova, 1973, ss.1-20.
108	“Nov Kırgızskogo Sela” (Yeni Kırgız Köyü). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1974, №5, ss 29-45. (Soavtorstve s G.N.Simakovım i L. A. Firşteynom).
109	“Stranitsı İstorii İnituta Etnografii” (Etnografya Enstitüsü Tarihinin Sayfaları). <i>Kratkoye Soderjanie Dokladov Godiçnoy Nauçnoy Sessii LOİE</i> , Leningrad, 1974.
110	“Akademik A. N. Samoyloviç Kak Etnograf” (Bir Etnograf Olarak Akademisyen A. N Samoyloviç). <i>Kratkoe Soderjanie Dokladov Godiçnoy Nauçnoy Sessii LOİE</i> , Leningrad, 1974.
111	“Folklorniye Motivi v Kırgızskih Narodnih Predaniyah Genealogiçeskogo Tsikla” (Kırgız Halk Efsaneleri Soy Döngüsündeki Folklorik Motifler). <i>Folklor i Etnografiya</i> (Svyazi Folkloru s Drevnimi Predstavleniyami i Obryadami), Leningrad, 1977, ss.154-163.
112	“Narodnaya Etnogoniya Kak Odin iz İstoçnikov Dlya İzüçeniya Etniçeskey i Sotsialnoy İstorii (Na Materiale Turko—Yazıçnıh Koçevnikov)” (Sosyal ve Etnik Tarih Araştırması Kaynağı Olarak Budun Etnolojisi, Türk Dilli Konargöçer Materyallerine Göre). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1975, №6, ss. 28-41.(V Soavtorstve s L.P. Potapovım)
113	“O Nekotorih Terminah Rodstva v Turkskiçh Yazıkah” (Türk Dilindeki Bazı Akrabalık Terimleri). <i>Turkologiya</i> , (K Semidesyatiletıyu Akademika A.N. Kononova), Leningrad, 1976, ss. 204-207.
114	“Retenziya na Knigu K. Şaniyazova, K Etniçeskey İstorii Uzbekskogo Naroda

	(İstoriko-Etnografiçeskoe İssledovanie na Materialah Kıpçakskogo Komponenta)" (Karim Şaniyazov'un, Özbek Halkının Etnik Tarihi, Kıpçak Bileşeni Materyalleri Üzerine Tarihsel ve Etnografik Araştırma adlı kitabına görüş). Taşkent, 1974, 341 sayfa, <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1976, № 2, ss.167-171.
115	"Normı Braka u Kirgizov v Proşlom". (Kırgızların Geçmişteki Evlilik Kaideleri). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1976.-№1, ss. 49-57.
116	"Sovetskaya Etnografiya v Naçale 30-h Godov" (30'ların Başında Sovyet Etnografyası). <i>Sovetskaya Etnografiya</i> , 1976, №4, ss. 90-92.
117	"A.N.Samoyloviç-Etnograf" (Etnograf Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç). <i>Turkologiçeskiy Sbornik</i> , 1974-1978, ss. 169-197.
118	"Etnografiçeskiye İssledovaniya S.E. Malova" (Sergey Yefimoviç Malov'un Etnografik Araştırmaları). <i>Turkologiçeskiy Sbornik</i> , 1975-1978, ss.12-25.
119	"Materialnaya Kultura i Hozyaystvo Narodov Kavkaza, Sredney Azii i Kazahstana" (Kafkasya, Orta Asya ve Kazakistan Halklarının Maddi Kültürü ve Ekonomisi). <i>Sbornik Muzeya Antropologii i Etnografii</i> , Tom 34, Leningrad, 1978.
120	"Predmetı Kulıta Kazahov, Kirgizov i Karakalpakov" (Kazak, Kırgız ve Karakalpakların Kült Öğeleri). <i>Sbornik Muzeya Antropologii i Etnografii</i> , Tom 34, 1978, ss. 44-67.
121	"Etnografiçeskiye Aspektı İzüçeniya Sovremennosti" (Modern Etnografik İncelemeler). Leningrad: AN SSSR. İn-t Etnografii im. N.N. Mikluho-Maklaya,1980, 176 sayfa.
122	"Nekotorıye Storony Bıta Kirgizskoy Molodeji (XIX-XX vv.)" (Kırgız Gençliğinin Bazı Yönleri). <i>Semya i Semeyniye Obryadı u Narodov Sredney Azii i Kazahstana</i> , Moskova,1978, ss.106-117.

Kaynak: Moldobayev-Pirimbayeva, 2006, s. 210-218